

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ РОСІЄЮ ТА ЕСТОНІЄЮ НА ПРИКЛАДІ ПОДІЙ «БРОНЗОВОЇ НОЧІ» 2007 р.

Російська Федерація проводить цілеспрямовану інформаційну політику на Прибалтійському напрямку, спрямовану на формування негативного іміджу Латвії, Литви та Естонії на міжнародній арені шляхом залучення до інформаційно-пропагандистської діяльності науково-дослідних інституцій, російськомовних ЗМІ та соціальних мереж.

Автором визначено основні складові інформаційного протистояння між РФ та Естонією під час російсько-естонського дипломатичного конфлікту 2007 р., пов'язаного з переносом пам'ятника радянському Воїну-визволителю та поховань загиблих військовиків, більш відомого як «Бронзова ніч».

Встановлено взаємозалежність між змістом публікацій у російських ЗМІ та перебігом конфлікту й виявлено певну динаміку. Проаналізовано діяльність російських молодіжних рухів та їхню роль у дестабілізаційних заходах під час квітневих подій 2007 р. у м. Таллінні. До наукового обігу залучено спогади представників російської діаспори Естонії та відеоматеріали, які яскраво ілюструють події «Бронзової ночі».

Ключові слова: *«Бронзова ніч», інформаційна політика, інформаційне протистояння, інформаційно-пропагандистська діяльність, молодіжні рухи Російської Федерації.*

8 лютого 2017 р. побачив світ Щорічник Естонського департаменту інформації (далі – ЕДІ) «International Security and Estonia», у якому сверджується, що Російська Федерація (далі – РФ) здійснює інформаційні кампанії проти країн-членів НАТО та ЄС [1]. Зазначена діяльність як симбіоз пропагандистських заходів і прихованих засобів інформаційно-психологічного впливу спрямована й на подальшу дестабілізацію естонського суспільства: йдеться про цілеспрямоване поширення дезінформації за допомогою підконтрольних РФ російськомовних ЗМІ та псевдоаккаунтів у соціальних мережах. Подібна діяльність, зауважують автори доповіді, на жаль, знаходить підтримку серед окремих категорій громадян країн ЄС, передусім, російськомовного сегменту [1, 17].

У звіті також міститься інформація щодо спроб РФ сприяти погіршенню ставлення російськомовних мешканців до владних структур прибалтійських країн: «Росія послідовно поширює тезу, що Естонія, Латвія і Литва не поважають права своїх російськомовних мешканців і фальсифікують історію. Балтійським країнам створюється імідж недемократичних і проблемних партнерів, щоб послабити їх зв'язок із союзниками та скоротити їхню роль у формуванні зовнішньої політики щодо Росії. Порушення прав російськомовного населення описується як «етнокультурний геноцид» у формі «нео-нацистських настроїв» [1, 19]. Для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей РФ робить ставку на «налаштовані проти ЄС і НАТО право- і лівопопулістський партії, які стають по всій Європі серйозною політичною силою» [1, 17].

Фахівці ЕДІ також прогнозують високу імовірність кібератак на сайти державних органів влади й управління та інформаційні ресурси країни у період головування Естонії у ЄС з метою втручання у роботу державних інформаційних систем» [1].

Своєрідною спробою поширення інформаційного впливу на країни Прибалтики стало утворення 7 квітня 2016 р. Російської асоціації прибалтійських досліджень (далі – РАПД), яка зареєстрована у м. Санкт-Петербурзі як об'єднання вчених у сфері соціальних та гуманітарних наук. Офіційна адреса сайту організації – <http://baltstudies.ru/association/>. Проте, за висновками фахівців ЕДІ, основною функцією РАПД є підтримка російських позицій на прибалтійському напрямку, підготовка «псевдонаукових» публікацій і організація відповідних конференцій [1].

Дослідження історії походження РАПД свідчить, що її виникнення пов'язано з діяльністю Фонду «Історична пам'ять», директором якого є Олександр Дюков, відомий у науковому середовищі як автор книги «Міф про геноцид. Репресії радянської влади в Естонії», що побачила світ у вересні 2007 р. за фінансової підтримки Фонду [2]. У своєму дослідженні О. Дюков спростовує етнічний характер репресій радянської влади проти естонського народу і стверджує, що кількість репресованих була необґрунтовано завищена естонськими дослідниками. Ці твердження викликали небяке обурення в естонському суспільстві і в 2009 р. були документально спростовані экс-заступником голови КДБ ЕРСР В. Поолом [3].

Саме з ініціативи О. Дюкова було утворено РАПД, а вже наступного року Фонд «Історична пам'ять» отримав значну грошову підтримку з Адміністрації Президента Російської Федерації для організації першої конференції РАПД, яка відбулася в квітні 2016 р. у м. Калінінграді [1, 20].

На звинувачення естонських фахівців преставники Фонду зауважили, що подібні висновки мають за мету розірвати наукові зв'язки між представниками РФ та прибалтійських країн. На думку керівника РАПД М. Межевича, аналітичні дослідження щодо подій в Естонії, як основний напрям діяльності РАПД, не є втручанням у справи іншої держави, оскільки стосуються вивчення проблем

корупції у державі, провокацій на російському кордоні, героїзації фашистів та пам'ятників, що встановлюються ним. Росіяни й російськомовні мешканці Естонії, на думку М. Межевича, мають право на власну точку зору щодо окупації країни та впевнені, що розрив економічних зв'язків з РФ призведе країну до економічної катастрофи [4]. Оцінку діяльності РАПД, представлену в доповіді, учений вважає вкрай образливою, оскільки робити висновки про компетентність організації, яку він очолює, мають право лише науковці відповідного рівня [5].

Слід зауважити, що прогнози естонських фахівців щодо можливих загроз із боку РФ в частині дестабілізації ситуації в країні небезпідставні. Історії добре відомі події десятирічної давнини, що відбулися в Таллінні у квітні 2007 р. і були пов'язані з переносом пам'ятника радянському Воїну-визволителю – «Бронзового солдата» – з центральної площі міста на військовий цвинтар відповідно до Законів Естонської Республіки «Про захист військових поховань» та «Про знос заборонених споруд» від 10 січня 2007 р. Протести представників російської діаспори та частини естонського населення міста щодо переносу пам'ятника в ніч з 26 на 27 квітня досить швидко переросли у зіткнення з поліцією та акти відвертого вандалізму. На перший погляд «мирний» протест супроводжувався киданням каміння у бік поліцейських, погромом торговельних яток і магазинів на вулицях Таллінна під скандування гасла «Росія» [6]. Наступного дня на сайти державних органів влади й управління та банківської сфери країни було здійснено низку кібератак. Посольство Естонської Республіки в Москві оточили члени молодіжних рухів «Наші», «Місцеві», «Молода гвардія» тощо. Члени сімей співробітників дипломатичної місії та посол Естонії у Москві були змушені виїхати з РФ. Додатково проводились акції щодо бойкотування естонських продуктів та товарів широкого вжитку. Події квітня 2007 р. кваліфікуються як естонсько-російський дипломатичний конфлікт.

Метою статті є дослідження основних складових інформаційного протистояння РФ та Естонії на прикладі подій квітня 2007 р., відомих як «Бронзова ніч». Нами застосовується термін «інформаційне протистояння», оскільки в перебігу подій спостерігається наявність двох чинників, що характеризують термін «інформаційне протистояння» в класичному його визначенні: втручання в роботу інформаційних системи країни у формі кібератак на сайти органів державної влади й управління, у т.ч. об'єкти критичної інфраструктури та застосування засобів інформаційно-психологічного впливу на російськомовне населення Естонії. Напередодні та протягом подій «Бронзової ночі» з боку РФ було використано потужний арсенал пропагандистських засобів з метою створення негативного іміджу країни на міжнародній арені. Слід доповнити, що події «Бронзової ночі» вважаються «генеральною репетицією» наступних подій у Криму та на Сході України.

Наукова новизна дослідження передусім полягає в залученні до наукового обігу публіцистичних джерел, періодики, відеоматеріалів, спогадів представників російськомовної діаспори Таллінна про події, що вивчаються, та є першою

спробою комплексного дослідження інформаційного протистояння між РФ та однією з прибалтійських країн.

З метою аналізу змісту публікацій у період, що вивчається, та виявлення взаємозв'язку між висвітленням подій на шпальтах російських і російськомовних ЗМІ та перебігом конфлікту, застосовано інтернет-ресурс East View International Database (<https://dlib.eastviewpress.com>), проведено пошук за 291 виданням РФ, зокрема, оборонного призначення, центральних та регіональних газет, стрічок агенцій новин. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період із жовтня 2006 р. до листопада 2007 р., вибірку проведено за 579 публікаціями.

З метою ознайомлення з науковим доробком вітчизняних та закордонних учених за тематикою, що вивчається, нами проаналізовано зміст бібліометричної системи Google Scholar, наукових електронних бібліотек (e-library.ru, ciberleninka.ru), інформаційно-аналітичної системи «Бібліометрика української науки» (<http://www.nbuviar.gov.ua/bpnu/>). Встановлено, що студіювання закордонних учених здебільшого присвячені питанням становища російськомовного населення та політиці прибалтійських країн щодо нього, перспективним напрямом міждержавних політичних відносин у Прибалтійському регіоні, питанням історичної пам'яті в контексті сучасної геополітики. Для нашого дослідження цікавими є наукові студії Д. Ланка, В. Смірнова, А. Скачкова, В. Полещука, І. Розенфельда, а також публіцистика І. Воропаєвої. З метою уявлення подій «Бронзової ночі» додатково залучено відеоматеріали, зокрема фільм-учасник V Міжнародного кінофестивалю «Русское зарубежье» – «Бронзовый апрель» глазами русских» 2011 р. [7].

Після розпаду колишнього СРСР Естонія швидко здобула репутацію однієї з найбільш успішних пострадянських країн. Урядом держави було здійснено низку реформ, які сприяли економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення. На Заході вважали, що Естонія «досягла суспільства благоденства» і «може насолоджуватися комфортом» [8].

Проте особливим у прибалтійських республіках пострадянського періоду став процес пошуку національної ідентичності, зокрема, шляхом заперечення існуючих за часів СРСР поглядів щодо визволення останніх від фашистської окупації. Підтвердженням цього стало прийняття низки законодавчих актів: декларації Сейму Латвії «Про окупацію Латвії» від 22 серпня 1996 р., «Про латиських легіонерів у Другій світовій війні» від 29 жовтня 1998 р. та «Про засудження тоталітарного окупаційного режиму СРСР» від 12 травня 2005 р. [9].

Слід доповнити, що російські фахівці наполягали на обговоренні проблемних питань спільної історії РФ та прибалтійських країн шляхом діяльності т.зв. історичних комісій. І справді, такі структури були створені між Латвією, Литвою та Росією, проте через діаметрально протилежні точки зору на історичні події, міфологізацію та маніпуляції їхня робота припинилася.

Вважаємо за необхідне коротко зупинитися на подіях, що передували виникненню російсько-естонського дипломатичного конфлікту. На думку

Д. Ланка, «йшлося про поглиблення рік від року найгострішого конфлікту історичних пам'ятей на основі діаметрального сприйняття російськомовними та балтійськими діаспорами передвоєнного, воєнного і післявоєнного періодів. Добре відомо, наприклад, прийняте як аксіома в балтійській історіографії судження про те, що їхні країни в середині минулого століття пережили «три окупації» – нацистську і дві радянські» [9].

Перші сутички біля пам'ятника радянському Воїну-визволителю на площі Тинісмягі між російськомовною діаспорою та представниками націоналістичних груп відбулися ще в травні 2006 р. Саме тому в естонському політикумі з'явилася пропозиція перенести цю споруду на військовий цвинтар м. Таллінна. З метою недопущення провокацій активісти організували нічне чергування біля пам'ятника, а його учасники отримали назву «Нічний дозор», вони носили білу нарукавну пов'язку з відповідним написом [10].

У жовтні – листопаді 2006 р. питання переносу «Бронзового солдата» знову набуло актуальності та вже в січні наступного року було створено відповідне підгрунття шляхом прийняття парламентом Естонії низки нормативних документів. Перенос пам'ятника запланували на другу декаду травня.

У російському суспільстві заговорили про методи тиску на естонський уряд. Зокрема, 3 квітня 2007 р. у Москві відбулася нарада ветеранів ЗС РФ за участю віце-прем'єра Уряду Сергія Іванова та новопризначеного МО РФ Анатолія Сердюкова. У контексті розмов щодо переносу пам'ятника в Естонії Сергій Іванов закликав оголосити країні цивільний бойкот та найшвидше «завершити будівництво порту в Усть-Лузі (Ленінградська область), щоб не годувати Естонію, у портах якої 85% вантажів – російські» [11].

Його позицію підтримав і Голова комітету Держдуми з міжнародних справ Костянтин Косачов: « Я знаю два максимально ефективних методи впливу на Естонію. Один – з міжнародних майданчиків. Ми продовжуємо займатися цим дуже активно. Ми хочемо ініціювати термінові дебати на черговій сесії ПАРЄ, вже ініціювали підготовку доповіді щодо ситуації в Естонії. Другий метод – економічний. Я не прихильник офіційних економічних санкцій, розриву торговельно-економічних відносин. Набагато ефективніше можна діяти методами «тихої» економіки. Як цими методами діяти, ми дуже добре знаємо. І ці важелі будуть задіяні максимально. Більше поки нічого не скажу, але запевняю вас: це речі дуже зрозумілі, дуже прораховані і досить ефективні» [12].

23 квітня 2007 р. Міністр закордонних справ РФ вручив ноту протесту послу Естонської Республіки у зв'язку з намаганням уряду останньої перенести пам'ятник та поховання загиблих радянських воїнів із площі Тинісмягі на військовий цвинтар м. Таллінна. Уранці 26 квітня район проведення робіт на площі Тинісмягі оточила поліція, активістів «Нічного дозору» затримали. Уночі було розпочато демонтаж «Бронзового солдата» та розкопування поховань. Таке урядове рішення та його виконання саме вночі викликали образу російськомовної діаспори Таллінна та частини естонського населення, які вийшли на

площу з метою запобігти переносу пам'ятника. Серед протестантів було багато молоді та осіб похилого віку. Відбулися сутички між поліцією, що забезпечувала охорону місця проведення робіт, та натовпом, який поведився доволі агресивно: на відеокадрах зафіксовано кидання каміння, тари, урн для сміття у бік поліцейських, скандування гасла «Росія», образливі провокаційні вигуки [6]. Поліція застосувала сльозоточивий газ, тож некерований натовп перемістився з площі на вулиці міста, де молодь трощила вітрини магазинів і грабувала торговельні ятки [6]. Більше тисячі учасників заворушень були заарештовані й утримувались у приміщенні морського терміналу, а громадянин РФ Дмитро Ганін загинув через ножові поранення. Голова «Нічного дозору» Д. Лінтер та ще четверо учасників руху були заарештовані, але згодом виправдані за відсутністю в їхніх діях ознак злочину. Усі вони звернулися до Європейського суду з прав людини й отримали позитивне рішення щодо відшкодування претензій.

Слід зауважити, що прихід до влади в Естонії в цей час правих політичних сил, винесені рішення щодо переносу пам'ятника й поховань радянських воїнів, а також неоднорідність поглядів населення країни та м. Таллінна на цю проблему були вдало використані російським політикумом та пропагандистськими структурами в інформаційному просторі.

Так, аналіз змісту публікацій на шпальтах російських ЗМІ в період із жовтня 2006 р. до грудня 2007 р. свідчить про наявність певної динаміки у висвітленні подій навколо «Бронзового солдата». Упродовж жовтня – грудня 2006 р. друкується порівняно невелика кількість статей, більшість із яких присвячена питанням героїзації фашизму в Естонії, переписуванню історії, «війні пам'ятників» та можливості захисту РФ споруд, пов'язаних із Другою світовою війною.

Проте після прийняття низки законодавчих актів 10 січня 2007 р. зміст та кількість публікацій суттєво змінюється. Активно обговорюються питання запровадження економічних санкцій проти Естонії та необхідності захисту «Бронзового солдата» російськими громадянами («Наши» едут спасать «Бронзового солдата», «Российские молодежные организации против Эстонии»); насаджується думка про те, що перенесення пам'ятника – це вияв неповаги до російськомовного населення країни («Поставят ли русских в Эстонии на колени?»). Коментарі щодо квітневих подій 2007 р. супроводжуються термінами «війна», «бронзовий фронт», «війна з мертвими», «фашизм» і спрямовані на переконання світової спільноти в необхідності зупинити розповсюдження фашизму в Есонії (Таблиця 1.)

**Розподіл кількості публікацій у ЗМІ
упродовж жовтня 2006 – жовтня 2007 рр.**

2006, місяці			2007, місяці									
жовтень	листопад	грудень	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень
66	88	77	73	71	1	99	11	48	10	50	15	10

Для прикладу зупинимося на статті «Историческая память взывает к санкциям. Госдума запрещает (курсив автора) Эстонии забывать о советских временах», заголовок якої, на нашу думку, підтверджує намагання РФ втрутитися у внутрішні справи суверенної держави. Далі йдеться про низку заходів, відпрацьованих Міжнародним комітетом Державної думи РФ у зв'язку з намагання естонської влади перенести пам'ятник: запровадження торговельних і фінансових санкцій, заборона на вхід естонських суден у російські порти та використання повітряного простору країни [13].

Цікавими є дані соціологічного опитування, проведеного Фондом «Общественное мнение» 5 – 6 травня 2007 р. у 44 регіонах РФ після «Бронзової ночі». 54% учасників дослідження схвалили можливе запровадження економічних санкцій щодо Естонії; 78% опитаних засудили переміщення пам'ятника; 7% звинуватили Естонію у фашистських настроях, а 5% побачили у цих подіях американський «слід». І тільки 3% опитаних не побачили в переміщенні пам'ятника на військовий цвинтар політичного підґрунтя [14].

У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне зупинитися на реакції України та міжнародних інституцій на російсько-естонський конфлікт. Так, уже 1 травня 2007 р. Україна підтримала дипломатичний шлях подолання непорозумінь між РФ та Естонією. Керівник групи Верховної Ради Микола Сивульський зазначив, що демонтаж пам'ятника та його перенос на військовий цвинтар є правом суверенної держави: «...але Росія розцінює цей фактор як знищення одного з символів її величі. Це не новина для нас, ми вже відчували на собі курс великодержавного шовінізму, який процвітає в Росії завдяки нинішньому керівництву» [15]. Представниця Партії Регіонів Людмила Кириченко висловила думку про нехтування урядом країни попередньою роз'яснювальною роботою серед населення міста та необхідність проведення референдуму щодо перенесення пам'ятника. Такої ж думки дотримується й російський науковець Д. Ланко: «Це був би компроміс між двома моделями історичної пам'яті, й конфлікт не мав би такого масштабу» [9]. Натомість представники Комуністичної партії України провели пікет посольства Естонії в Україні, протестуючи

проти демонтажу «Бронзового солдата». На підтримку уряду Естонії виступив Європейський Союз [15].

Події «Бронзової ночі» спричинили низку антиестонських виступів у Москві – 27 квітня російські молодіжні рухи оголосили безстроковий пікет посольства Естонії. З огляду на це розглянемо діяльність руху «Наши», члени якого брали участь у пікеті. «Мы не мстим, мы расставляем все по своим местам. В России возрождаются традиции, возносятся из руин храмы, воздвигаются разрушенные памятники, поэтому сегодня в рамках этого процесса мы обязаны понять, на каком основании эстонское посольство находится именно здесь», – йдеться в офіційній заяві молодіжного руху [12].

Зауважимо, що рух «Наши» був створений як альтернатива т.зв. «помаранчевого руху». Відомого, що 17 лютого 2005 р. з петербурзьким активом «Наших» зустрівся заступник голови Адміністрації Президента РФ Владислав Сурков [17]. 1 березня 2005 р. Василь Якеменко, колишній голова Федерального агентства у справах молоді, офіційно заявив про створення антифашистського молодіжного руху «Наши». Установча конференція руху проводилася 15 квітня 2005 р. в концертному залі Російської академії наук, проте більша частина цього заходу відбувалася в закритому режимі [17]. Як зауважив В. Якеменко, новий рух розглядає Росію «як історичний і географічний центр світу», якому загрожує «проти-природний союз комуністів, фашистів і лібералів, об'єднаних спільною ненавистю до нашого президента Володимира Путіна». У прийнятому на конференції проекті Маніфесту «Росія – мегапроект нашого покоління» визначено спільного ворога, яким є «фашистські організації, ліберали що співчують їм, бюрократи й олігархи». З 2005 р. «Наши» проводили щорічний літній збір на озері Селігер у Тверській області. Основне завдання – згуртування активу, зустрічі з видатними політичними діячами, аналітиками та представниками виконавчої і законодавчої влади країни, активний відпочинок, самоорганізація і самоосвіта активу, робота за напрямками. Відомо, що Володимир Путін провів неформальну зустріч з активістами руху в своїй резиденції у Завидові в присутності телекореспондентів. З 2008 р. для характеристики діяльності руху та його членів громадські діячі використовують термін «радісна гопота». За даними газети «Відомості», протягом 2007 – 2010 рр. рух отримав від державних організацій понад 460 мільйонів рублів [17]. У 2008 р. було проведено реорганізацію руху, оскільки надто активні дії його членів (щодо дипломатичних представників Великобританії та Естонії) викликали «проблеми із Заходом» [18].

Письменниця О. Слепова, російськомовна мешканка Таллінна, згадує: «С подачи мэра Москвы «нашисты» устроили многодневную осаду эстонского посольства в российской столице. Те же «нашисты» отправляли своих эмиссаров, которых отлавливали на территории всей Эстонии. Эмиссары занимались подстрекательством (курсив наш). В стране, накалённой в те дни до предела, это можно рассматривать, как политический терроризм» [19].

Наступною самостійною складовою інформаційного протистояння між РФ та Естонією досліджуваного періоду стали кібератаки на сайти органів державної влади й управління, банківський сектор та телекомунікаційні мережі останньої. У вчиненні цих дій було звинувачено адміністрацію Президента РФ, оскільки одним із джерел атак був комп'ютер з IP-адресою, пов'язаною з адміністрацією тодішнього російського президента В. Путіна [20]. Дещо пізніше представник «Єдиної Росії» С. Марков підтвердив, що в здійсненні кібератак брав участь один із його співробітників, проте в доповіді National Security Agency (2009 р.) замовником атаки вказано рух «Наші».

У технічному плані проти Естонії було використано декілька типів мережових атак: SYN-flood та Ping of Death, унаслідок яких було заблоковано доступ на сайти Президента Естонії, естонського уряду, інших міністерств і відомств країни. Також було здійснено кібератаку на інтернет-сайт Реформістської партії. Зокрема, на головній сторінці її сайту розміщено текст-вибачення прем'єр-міністра уряду Естонії перед російськомовним населенням країни: «Прем'єр-міністр просить вибачення! Прем'єр-міністр Естонії і естонський уряд просять вибачення у всього російського населення Естонії і беруть на себе зобов'язання повернути пам'ятник Бронзовому солдату на місце». У РФ молодь роздавала перехожим листівки з електронними адресами членів Кабінету Міністрів Естонії та із закликами здійснювати запити з метою блокування їхньої роботи [24].

Слід також зауважити, що на хакерських сайтах одночасно з'явилися інструкції російською мовою з ведення атак проти Естонії, проте тогочасний перший заступник прес-секретаря президента РФ Дмитро Песков заперечив будь-який зв'язок державної влади з кібертерористами. Коли ж естонські фахівці почали фільтрацію «пакетів» із домену. ru, кіберзлочини перейшли в іншу площину: було здійснено мережу атак із залученням більш ніж півмільйона зомбі-комп'ютерів, що дислокувалися на просторі від В'єтнаму до Перу. Апогей кібератак припав на 9 травня, внаслідок чого зазнав ураження й банківський сектор країни. Представник прес-служби Міністерства оборони Естонії Аарі Леммик зауважив, що кібератаки на інформаційні мережі й системи країни були скоординованими й мали організований характер, що є ознакою великого об'єднання, а не окремої особи, і динаміка атак відповідала московському часу [21 – 23]. «Немає можливості показати папір із наказом якогось генерала про атаку, проте причетність Росії складно заперечувати. Кібератаки характеризує використання кирилиці та російської мови», – сказав він [21].

Оскільки предметом нашого дослідження є інформаційне протистояння в російсько-естонському дипломатичному конфлікті, питання запровадження економічних санкцій із боку РФ проти Естонії нами не вивчалось. Зауважимо тільки, що офіційно економічні санкції щодо Естонії не застосовувалися. Обсяг утрат від скорочення двосторонніх зв'язків між РФ та Естонією оцінено в 320 млн євро. Загальне економічне становище країни ускладнилося. Обсяг перевезення вантажів між двома державами скоротився в липні 2007 р. на 35 % порівняно з тим самим періодом 2006 р., обсяг перевезення сирової нафти – на 34 %, бензину –

на 50 %, кам'яного вугілля – більш ніж на 60 %. Висловлено припущення, що ці показники в майбутньому впливатимуть на політичні уподобання виборців [24].

Письменниця О. Слепова згадує: « Русскоговорящие жители Эстонии попали в ситуацию между молотом и наковальней. Акции протеста продолжались и после «Бронзовых ночей». ...мы так надеялись, что и наша горячо любимая историческая родина вспомнит, что мы – плоть от плоти и кровь от крови. Родина вспомнила. Были закрыты все гуманитарные программы. Больше всего это ударило по молодёжи. В рамках этих программ русскоязычной молодёжи Эстонии предоставлялась возможность учиться в российских вузах не как иностранцам, а как соотечественникам, без прохождения экзамена по русскому языку. Кроме того, на такую группу студентов распространялись некоторые льготы по оплате обучения. Были свёрнуты многие проекты по культурному и туристическому обмену. Россия перестала закупать эстонские продукты. Через территорию Эстонии перестал проходить русский транзит. В отместку Эстония запретила использование дна Балтийского моря на своей территории для прокладки газопровода «Норд-Стрим» [19].

Дослідження складових інформаційного протистояння між РФ та Естонією, пов'язані з переносом пам'ятника радянському Воїну-визволителю наприкінці квітня 2007 р., дає підстави зробити такі висновки:

1. Російська Федерація є країною-підписантом Женевських конвенцій 1949 р. про охорону жертв війн, вона долучилася до низки зобов'язань щодо створення, утримання та благоустрою радянських військових поховань на території інших держав [25]. Естонія не є країною-учасницею міжурядових угод між РФ та тринадцятьма іншими державами з цього питання. На нашу думку, РФ як країна- правонаступник колишнього СРСР мала порушити питання збереження пам'ятників та поховань радянських воїнів із країнами пострадянського простору, які не мають міжнародних зобов'язань відповідно до Женевських конвенцій 1949 р., заздалегідь виключно в політико-дипломатичній площині. Перебіг подій, пов'язаних із переносом пам'ятника «Бронзовому солдату», провокаційні висловлювання на державному рівні та побажання в цьому контексті зміни естонського уряду може бути кваліфіковано як використання інформаційного приводу з метою втручання у внутрішні справи Естонії – країни-члена НАТО та ЄС [19].

Аналіз спогадів представників російської діаспори свідчить, що в цьому середовищі не було одностайної думки щодо переносу пам'ятника, про що наголошують російські пропагандисти [19; 25].

2. З моменту першого обговорення пропозицій уряду Естонії щодо переносу пам'ятника (жовтень 2006 р.) спостерігається активна інформаційна діяльність на шпальтах російських ЗМІ, яка має певну динаміку. Застосовуються відомі пропагандистські кліше, пов'язані з маніпулюванням історичною свідомістю російськомовної діаспори Естонії, звинуваченнями уряду країни в реставрації фашизму, нацизму, залякуванням економічними засобами впливу, під яких припадає на травень 2007 р.

3. Під час конфлікту спостерігається активна діяльність молодіжних рухів за підтримки високопосадовців РФ. Слід зауважити, що аналогічні форми й методи роботи в російськомовному молодіжному середовищі спостерігалися й на Кримському півострові впродовж 1993 – 2013 рр. [26].

4. Самостійною складовою інформаційного простистояння між РФ та Естонією стало застосування кібератак на органи владних структур, політичних партій, банківський сектор країни, що спричинило обмеження доступу до інформаційних ресурсів та завдало останнім суттєвої шкоди.

5. Аналіз діяльності науково-дослідних інституцій РФ вкотре підтверджує залучення останніх до ведення інформаційно-пропагандистської діяльності шляхом маніпулювання історичною пам'яттю та історичними подіями спільного минулого народів колишнього СРСР.

Джерела та література

1. *International Security and Estonia: report.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.teabeamet.ee/pdf/EIB_public_report_Feb_2017.pdf.
2. Дюков А. Миф о геноциде: Репрессии советских властей в Эстонии (1940 – 1953) / А. Дюков. – М.: Алексей Яковлев, 2007. – 138 с.
3. Дюков признал свои ошибки в книге о депортациях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://historyfoundation.ru/media_item.php?id=116.
4. Солодов А. Россия пока нападать не будет / А. Солодов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baltstudies.ru/smi/komsomolskaya-pravda-vneshnyaya-razvedka-estonii-rossiya-poka-napadat-ne-budet/>.
5. Российская ассоциация прибалтийских исследований: «Мы не агенты Кремля, мы агенты здравого смысла». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baltstudies.ru/smi/rubaltic-ru-rapi-my-ne-agenty-kremlya-my-agenty-zdravogo-smysla/>.
6. Tallinn, April 2007. Дело не в памятнике. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=wW0AuCSOcms>.
7. Бронзовый апрель – глазами русских. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cinema-rp.com/index.php?id=568&catid=clubcat1&hive=10>.
8. Март Хельме: Надо стоять за себя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rus.delfi.ee/projects/opinion/mart-helme-nado-stoyat-za-sebya?id=17014536&categoryID=848817&ndate=1190754000>.
9. Ланко Д.А. Историческая память в эпоху глобализации. Пример российско-эстонских отношений / Д.А. Ланко // Балтийский журнал. – 2011. – № 4. – С. 6 – 17.
10. Хроника бронзовой ночи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=KC2dVCzAsic>.
11. Экономические санкции против России введены не будут. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.ru/news/politics/04-04-2007/218697-pamatnik-0/>.
12. Те, кто защищал Бронзового солдата, спасают честь Эстонии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://izvestia.ru/news/324273>.
13. Историческая память вызывает к санкциям. Госдума запрещает Эстонии забывать о советских временах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alebedev.ru/media/1926.html?print=1>.

14. *Опрос: 54% россиян выступают за экономические санкции в отношении Эстонии.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://iratta.com/news/878-opros_54_rossijan_vystupajut_za_jekonomicheskie_sankcii_v_otnoshenii_jestonii.html.
15. *Російсько-естонський конфлікт: українська реакція.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.radiosvoboda.org/a/963236.html>.
16. *Движение «Наши».* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://perebezhchik.ru/parties/nashi/>.
17. *Как Кремль финансирует свое молодежное движение.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vedomosti.ru/newspaper/articles/2010/11/29/dengi_nashih.
18. *Кремль не хоче більше користуватися послугами «радісної» гопоти.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/79523-kreml-ne-hoche-bilshe-koristuvatisya-radisnoi-gopoti.htm>.
19. *Слепова Е. Страшно. Стыдно. Грустно. Бронзовые ночи глазами эстонской гражданки русской национальности.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://echo.msk.ru/blog/jesholland11/808283-echo/>.
20. *Ограничен доступ к сайтам госучреждений Эстонии.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/419859-ogranichen-dostup-k-sajtam-gosuchrezhdenij-estonii.html>.
21. *Эстония содрогнется от русского гнева.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ntv.ru/novosti/108280/>.
22. *Виртуальная война против Эстонии. Это еще цветочки.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.newsinfo.ru/articles/2007-04-29/item/535837/>.
23. *Апрель-2007 в Эстонии: как это было. Хроника.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://regnum.ru/news/polit/939315.html>.
24. *Перенос Бронзового солдата обошелся Эстонии слишком дорого.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://rg.ru/2007/11/17/pamyatnik.html>.
25. *Воропаева И. Бронзовый солдат. Кровь памятников.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.proza.ru/2015/01/28/1883>.
26. *Гапеева О. Діяльність громадсько-політичних організацій на Кримському півострові в контексті формування проросійських настроїв у молодіжному середовищі (1993 – 2013 рр.) / О. Гапеева // Схід. – 2016. – № 5. – С. 40 – 45.*

© **Ольга ГАПЕЕВА**

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПРОТИВОСТОЯНИЕ МЕЖДУ РОССИЕЙ И ЭСТОНИЕЙ НА ПРИМЕРЕ СОБЫТИЙ «БРОНЗОВОЙ НОЧИ» 2007 г.

Российская Федерация проводит информационную политику на Прибалтийском направлении, направленную на формирование негативного имиджа Латвии, Литвы и Эстонии на международной арене. С этой целью для информационно-пропагандистской деятельности активно привлекаются научно-исследовательские институты, русскоязычные СМИ и возможности социальных сетей.

Автором определено основные составляющие информационного противостояния между РФ и Эстонией во время российско-эстонского дипломатического конфликта 2007 г., связанного с переносом памятника советскому Воину-освободителю и захоронений погибших советских военнослужащих с центральной площади Тынисмяги г. Таллинна на военное кладбище, известного как «Бронзовая ночь».

Установлено зависимость между содержанием публикаций в российских СМИ и событиями в ходе конфликта, отмечено определенную динамику. Проанализировано деятельность российских молодежных движений и их роль в дестабилизирующих мероприятиях во время апрельских событий 2007 г. в Таллинне. В научный оборот вошли воспоминания представителей русской диаспоры Эстонии и видеоматериалы, которые ярко иллюстрируют события «Бронзовой ночи».

Ключевые слова: «Бронзовая ночь», информационная политика, информационное противостояние, информационно-пропагандистская деятельность, молодежные движения Российской Федерации.

© Olga GAPEYEVA

INFORMATIONAL CONFRONTATION BETWEEN RUSSIA AND ESTONIA ON THE EXAMPLE OF «BRONZE NIGHT» EVENTS IN 2007

The Russian Federation conducts an information policy in the Baltic direction, aimed at forming a negative image of Latvia, Lithuania and Estonia in the international scene through involving research and development institutions, Russian media and social networks to informational propaganda.

In the article the author defined the main components of the information confrontation between Russia and Estonia during the Russian-Estonian diplomatic conflict in 2007, well known as the «Bronze Night», associated with the transfer of the Soviet Soldier-Liberator monument and the burials of dead Soviet servicemen from the Central Square in Tallinn to the Military cemetery.

The interrelation between the content of publications in Russian media and the course of the conflict has been identified; also certain dynamics has been discovered. Activities of Russian youth movements and their role in destabilizing actions during April events in 2007 in Tallinn have been analysed. Memoirs of representatives of Russian diaspora in Estonia as well as videos were added to the research field as characterization of the actions taken place during «Bronze Night».

Key words: «Bronze Night», information policy, information confrontation, information and propaganda activities, youth movements of the Russian Federation.